

The 'modern' only begins to manifest itself when, in answer to the question, what is distinctively human?, Romanticism replies not by referring to men's eternal capacity for reason and universal rationality, but, instead, to his creative originality, to his individuated capacity to feel and to dream uniquely.

(Alvin W. Gouldner)

Rudi is een vat vol tegenstrijdigheden. Onmiskenbaar een kind van de jaren zestig, maar met meer begrip voor en geduld met bureaucratie, formele procedures en reglementen dan gebruikelijk in die kringen. Een echte kunstkenner en -liefhebber, maar dan toch een die ook uitstekend gaat op obscure *underground*-muziek. Een heer, keurig in het pak en de laatste jaren zelfs getooid met hoed, maar toch ook een straatvechter die prima weet waar zijn belangen liggen en zijn tegenstrevers tijdens vergaderingen onverhuld de voet dwars zet. En natuurlijk, net als ikzelf: een socioloog met meer dan gemiddelde belangstelling voor sociologische theorie.

Wij hebben allebei weinig op met sociologisch onderzoek dat slechts feiten op elkaar stapelt – onderzoek gedreven door 'de rationaliteit van de postzegelverzamelaar,' zoals Rudi dit nog niet zo

lang geleden karakteriseerde. Zelf stak ik zo'n tien jaar terug de draak met dergelijk onderzoek via de fictieve artikeltitel 'Individual and Contextual Effects of Variables on Other Variables in 278 Countries: Multilevel Multinomial Logistic Modelling by Means of the New Bullshit Software'. Natuurlijk had ik me er van vergewist dat het genoemde aantal van 278 landen het feitelijk bestaande aantal royaal overtrof en mijn plezier werd er dan ook niet minder om toen een klaarblijkelijk nogal in de wiek geschoten collega mij op vinnige toon op deze empirische *faux pas* wees. Ironie is een dun gezaaide eigenschap in de fantasieloze wereld van de 'statistical pyrotechnics' (Phil Smith, Yale University).

Sociologen zijn vanaf het prille begin evenzeer mythenbouwers als mythenjagers geweest. Ooit maakten zij in het kielzog van de Verlichting jacht op 'voormoderne' mythen, gebaseerd op traditie en religie, en trachtten zij hun eigen moderne mythen tot bloei te brengen – mythen die in hun ogen geen mythen waren, maar wetenschappelijke inzichten in de Ware Aard van de moderne samenleving. Inmiddels gelooft in de sociologie bijna geen mens dat nog, dat men kan 'ontdekken' wat de dingen 'werkelijk' zijn of betekenen, waardoor empirisch onderzoek en theorie steeds meer met de rug naar elkaar zijn komen te staan. Onderzoekers halen neus en schouders op voor theorie en theoretici geloven evenmin nog vaak in de mogelijkheid om theorieën empirisch te weerleggen of bevestigen – al dan niet onder verwijzing naar het inmiddels versleten cliché van de 'eendkonijn' of 'konijneend'.

Hoewel wij een afkeer van theorie-arm onderzoek en een meer dan gemiddelde belangstelling voor sociologische theorie met elkaar delen, verschillen Rudi en ik van mening over de plaats en betekenis van theorie binnen de sociologie. Rudi beschouwt sociologische theorie als een soort specialisme binnen het vak, terwijl ik zelf vooral geïnteresseerd

ben in de manier waarop onderzoekers theorieën mobiliseren om te definiëren welke verschijnselen het onderzoeken waard zijn en vervolgens de betekenis van de vastgestelde empirische patronen te duiden. Geloven zij daarbij dat hun theorieën 'Echt Waar' zijn, dan degenereert de sociologie in mijn optiek tot een soort seculiere religie die pretendeert te weten wat wezenlijk is en wat slechts schijn, wat normaal is en wat verklaring behoeft, wat belangrijk is en wat niet, en uiteindelijk: wat goed is en wat slecht.

Hoe zou men, om een paar tamelijk willekeurige voorbeelden te geven, immers kunnen bepalen of 'de samenleving' een arena is met elkaar bestrijdende groepen of een meer of minder geordend 'systeem', al dan niet gedomineerd door een van die groepen? Hoe kan men 'weten' of 'individualisme' een teloor-gang van het sociale leven behelst, terwijl 'solidariteit' juist van zijn vitaliteit getuigt? Waarom zou dat niet andersom zijn, met groepsolidariteit als beslissende oorzaak van onverdraagzaamheid, sociale uitsluiting en uiteindelijk zelfs genocide, en met individualisme en de ermee verknoopte culturele diversiteit als fundament van het sociale leven? En is die 'disciplineren' waarover zoveel sociologen tegenwoordig de mond vol hebben eigenlijk niet gewoon precies hetzelfde als wat zij vroeger 'socialisatie' noemden?

Dergelijke vragen vallen buiten het bestek van de sociologie als empirische maatschappijwetenschap. De antwoorden erop onthullen meer over de theorieën waarin sociologen geloven dan over de sociale werkelijkheid. Het zijn metafysische antwoorden op vragen naar zin en betekenis – mythen die vertellen wat wezenlijk is en wat slechts schijn, wat normaal is en wat verklaring behoeft, wat belangrijk is en wat niet, en uiteindelijk: wat goed is en wat slecht. Het zijn mythen van het type waarnaar ook de klassieke grondleggers van het vak al op zoek waren, met dien verstande dat zij nog geloofden ze wetenschappelijk te kunnen rechtvaardigen als zijnde 'waar'.

Zelf geloof ik daar niet in, maar anders dan sociologische postzegelverzamelaars geloof ik evenmin dat sociologische theorie 'dus' onbelangrijk is. Sociologische theorieën behoeven helemaal niet 'waar' te zijn om belangrijk te zijn. Mensen laten zich immers onontkoombaar leiden door zelfbedachte verhalen die zij voor waar houden, verhalen over 'wat de bedoeling is' (religies, politieke ideologieën, volkswijsheden, en ook sociologische theorieën). Juist nu religie in het Westen zijn beste tijd wel zo'n beetje heeft gehad, en nu de moderne politieke ideologieën evenmin nog volle zalen trekken, zijn zulke verhalen broodnodig om te voorkomen dat mensen zichzelf en elkaar veroordelen tot een leven in een wereld 'die nu eenmaal zo is'. Voor sociologen die het als hun opdracht zien om 'de feiten te documenteren', mag zo'n wereld in al haar overzichtelijkheid wellicht

Pekingkonijn

aantrekkelijk zijn, zij is dat niet voor wie weigert zich bij zo'n wereld neer te leggen. Men hoeft niet uit Frankfurt te komen, en men hoeft evenmin in complottheorieën te geloven, om de culturele verbeelding belangrijker te vinden dan 'hoe de wereld nu eenmaal is'.